

lidační proces, který se odráží i v projevu Hlinkově, který projevil ochotu jíti do vlády, ovšem s výhradou, když (ludovci) budou moci rozhodovati o věcech, které se týkají Slovenska. Odchod poslance Szüllö z funkce předsedy strany, kterou vedl, jest známkou, že aktivistické myšlení proniká stále hlouběji do řad maďarské oposice.

Z Podkarpatské Rusi jest slyšet volání po brzkém uskutečnění podkarpatoruské autonomie. Vážným úkolem nejbližších dnů bude, aby včas se čelilo hladu na Podkarpatské Rusi.

Pohled do politické domácnosti nebyl utěšený. Zcela neobyčejný pohled poskytoval sokolský slet, který názorně ukázal, jaká jest síla kázně a organizace. Hlubokým dojmem působila Baťova smrt; její ohlas ukázal, jak hluboce jest oceňována Baťova postava, jehož jméno proniklo do celého světa.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Likvidace reparací v Lausanne. — Zakončení první odzbrojovací etapy v Ženevě. — Zápas o lausanneský protokol v Rakousku. — Změna režimu v Německu, nové volby a nové rozpuštění. — Rusko-polský pakt. — Změna vlády v Jugoslavii a volby v Rumunsku. — Pokus o monarchistické povstání ve Španělsku. — Konference v Ottawě a celní válka anglo-irská.

Konference v Lausanne, konaná v červnu a červenci t. r., přinesla konečně definitivní řešení otázky reparační, která tak dlouho zaměštnávala mezinárodní politiku a podle úsudku mnohých ztěžovala hospodářské zotavení Evropy. Ovšem již na počátku bylo zřejmo, že jsou tu dány všechny materiální předpoklady dohody. Pesimisté očekávali, že dojde nanejvýš k nějakému prodloužení moratoria, zatím hned v prvních dnech mohl ohlásit předseda MacDonald, že svolávací mocnosti, to jest hlavní mocnosti věřitelské se rozhodly pro absolutní moratorium po dobu trvání konference, tedy pro odložení i tak zv. nepodmíněné části Youngova plánu, na jejímž zachování Francie před rokem s takovou tvrdošíjností trvala. To znamenalo, že hlavní překážka, která dosud stála v cestě, je odstraněna. Německo nebude již platit podle Youngova plánu, nýbrž bude se hledat jen nějaká forma odbytného, která by umožnila odstranění reparací při zachování zásady platnosti smluv. Německo trvalo ovšem dále na své thesi, že není vůbec placení schopno a že rozměry světové krise hospodářské činí jakoukoli vyhlídku na obnovení platů bezpředmětnou. Naproti tomu Francie, opírajíc se o zprávu znalců z prosince předešlého roku, poukazovala na podstatné zdraví německého hospodářství, které na každý způsob bude zase platů schopné, jakmile se vrátíme k normálním poměrům, což přece jen dříve či později musí nastat. Z tohoto rozporu stanovisek bylo možno najít východisko jen stanovením nějaké všestranně přijatelné sumy, jednou pro vždy aféru likvidující. Zejména Anglie ujala se prostředkování v tomto směru, nepopírajíc svůj zájem na obnově hospodářských vztahů a co možno volného mezinárodního obchodu, který se bude moci vrátit tím spíše, čím dříve budou odstraněny důvody nerovnoměrného rozdělení zlata a trvalého politického rozruchu. Již ta okolnost, že Amerika nemínila upustit od požadavku placení spojeneckých válečných dluhů, at tím či oním způsobem a ve větším či menším rozsahu, stála v cestě uplatnění radikálních návrhů na úplné škrtnutí reparací, jež docházely podpory zejména také se strany italské. Na počátku července došlo k dorozumění hlavních věřitelských mocí upustit od legálních nároků na placení podle plánu Youngova a žádat od Německa jen odbytné ve výši 4 miliard zl. marek, splatných v bonech, které budou vydány až později, po očekávané obnově německého hospodářství za určitých, přesně stanovených modalit a budou sloužit již ne přímo k placení nároků reparačních, nýbrž jen k likvidaci požadavků Ameriky a potřeb některých nejvíce postižených států. Německo odpovědělo na tento již neobyčejně uskrtněný požadavek protinabídkou s obnosem nominálně o polovičku nižším, ale krom toho ještě rozděleným na celou řadu splátek, vlekoucích se dlouhá leta a vyslovovalo přitom dokonce ještě určité podmínky rázu politického. Když tato nabídka byla zamítnuta jako nedosta-

tečná, přidal kancléř Papan 600 milionů, ale požadoval výslovně zrušení čl. 231. mírové smlouvy o vině Německa na válce a uznání zásady německé rovnoprávnosti ve výzbroji. Ministerský předseda Herriot prohlásil, že Francie není ochotna prodávati svá práva za nějaké stovky hypotetických milionů a předseda konference MacDonald doporučil pak sám Němcům, aby upustili od zanášení politických momentů na konferenci v podstatě finanční a neohrožovali dohodu virtuálně hotovou. Kancléř Papan omlouval německé stanovisko tím, že třeba bráti zřetel také na mravní momenty a že Německo bude tím schopnější a ochotnější zaplatit, když se duševně jeho depresi ulehčí. Potom došlo k definitivní dohodě o cifře 3 miliard zl. marek, jež Německo zaplatí v obligacích, které nebudou moci býti vydány dříve než za tři roky při kursu 90 a úroku 5%. Kdyby do patnácti let nedostavily se takové poměry na peněžním trhu, aby obligace za těchto podmínek mohly býti vydány, budou považovány nadále za neplatné. Tato likvidační úmluva znamenala škrtnutí dobrých devíti desetin reparací, neboť Youngův plán měl ještě hodnotu přes 30 miliard zl. marek. Smlouva byla ujednána definitivně, aniž se její realizace činila závislou na jakýchkoli podmínkách, mezi velmocemi bylo však smlouveno zvláštním gentlemen's agreement, že nebude předložena k ratifikaci parlamentům dříve, nežli dojde k uspokojivé dohodě i se Spojenými státy severoamerickými o tak zv. dluzích spojeneckých. To neznamenalo zaujetí nějaké jednotné fronty evropských dlužníků proti Americe ani postavení Ameriky pod nátlak buď rozbít evropskou dohodu nebo přijmout stejné snížení své pohledávky, nýbrž byl to jen výraz té prosté skutečnosti, vážným veřejným míněním již ani v Americe nepopírané, že je tu jistá reciprocita mezi reparacemi a ostatními válečnými dluhy a že není možno žádati od evropských věřitelů, zejména Francie, ústup od plánu Youngova při zachování úmluv o válečných dluzích v plné platnosti. Vláda Spojených států může jednati s každým státem individuálně a teprve v době, kterou sama uzná za vhodnou, což prakticky znamenalo odsunutí definitivního vyřízení až za listopadové volby presidentské, ale určité uspokojení evropských věřitelů i po této stránce je nezbytné. Otázky tak zv. reparací východních nebyly v Lausanne řešeny, jen všechny platy z tohoto titulu byly suspendovány až do 15. prosince. Zároveň byl zřízen výbor pro studium rekonstrukce střední Evropy se zvláštním zřetelem k usnadnění transferu a vzájemného styku mezi těmito státy a zhodnocení žní v agrárních zemích jihovýchodních.

K vyřízení tohoto úkolu sešla se počátkem září konference odborných delegátů ve Strese, kde byla předložena se strany francouzské, italské i německé řada návrhů, které se s počátku silně lišily, ale nakonec dospěly značného sblížení. K realizaci pomocné akce, vyžadující značných prostředků pro zřízení fondu na valorisaci cen obilní sklizně však tam nedošlo pro odpor Anglie, vázati se k jakýmkoliv dalším finančním obětem, dokud nebudou na světové konferenci hospodářské, která se má sejít v Londýně, patrný celkové obrysy nové hospodářské úpravy. Rovněž nebylo možno dospěti ku povolení preferenčního režimu agrárním vývozcům ve střední Evropě, poněvadž Anglie je tu vázána usnesením konference ottawské nepovolovati jiným státům agrární preference, které povolila dominiím. Za takových okolností nebylo možno prosaditi ani zásadu odstranění devisových opatření.

Koncem července skončila odzbrojovací konference v Ženevě své několik měsíců trvající práce, směřující ku všeobecné konvenci o omezení a snížení výzbroje jednotlivých států. V resoluci, vypracované československým ministrem dr. Benešem jako generálním zpravodajem konference, byly obě tyto zásady stanoveny jako obecně přijatý základ, na němž bude třeba dále pracovati v druhé etapě. Konference neskončila tedy výsledky definitivními a konkrétními, nýbrž vypracovala jen právě rámeček, který bude ještě třeba vyplniti. Ku konci konferenčního zasedání vynutil si největší pozornost návrh presidenta Spojených států Hoovera na 30% ní snížení všech vojenských rozpočtů a odstranění zejména vysoce výkonných a po výtce ofensivních zbraní. Návrh tak dalekosáhlý nebylo již možno do důsledků prodiskutovat, všechny vlády zaujaly však rozhodně pozitivní poměr k němu. Není pochyby, že v druhé etapě bude hráti rozhodující roli. Zásadní usnesení, obsažená v resoluci Benešově, byla přijata 41 hlasy při celkovém zastoupení 51 států. Mezi nespokojenými byly zejména Německo a Sovětský

svaz, jichž zástupci otevřeně hlasovali proti, a Itálie, která se demonstrativně zdržela hlasování. Tyto státy účastnily se prací v Ženevě s nepopíratelným úmyslem dosáhnouti snížením výzbroje nejvíce ozbrojených států určitých politických výhod ve směru k větší rovnosti po stránce technické. Zejména Německo proklamovalo zásadu rovnosti ve výzbroji jako vlastní cíl svého úsilí a chtělo v ní viděti i vlastní smysl konferenčních prací. Proto když konference nevedla k určitým materiálním výsledkům po této stránce, to jest přesněji řečeno, když Francie nebyla přivedena k redukci své vysoké výzbroje a Německo bylo ponecháno v onom »stavu inferiority«, uloženém mu pátou částí mírové smlouvy versailleské, nemohla německá vláda býti uspokojena. Tím méně, když konference obrátila pod francouzskou iniciativou svoji pozornost i k nebezpečí improvisované války letecké s pomocí aparátů linií obchodních. Návrhy, směřující k internacionalisaci vzdušné dopravy, jevily se Němcům jen novou snahou o sešňěrování jejich rozmachu a jejich mocenských prostředků. Podobně Itálie, těžce nesoucí francouzskou převahu ve výzbroji námořní i pozemní a větší kapitálové možnosti Francie při vojenských investicích, kritisovala ostře »neúspěch« konference ženevské. Sověty přirozeně nemohly býti uspokojeny ničím nežli úplným odstraněním armád a vojenské výzbroje, jsoucí k dispozici »buržoasním vládám«.

Vývoj vnitřní politiky německé ubíral se zatím s urychlením cestou reakce, která vede říši od Výmaru a demokratické ústavy zpět k Potsdamu a ku státu autoritativnímu a vojenskému. Vláda Papenova převzala dědictví po Brüningovi výslovně s určením zavést režim nadstranický, presidiální, což znamenalo však prakticky i režim neparlamentní a nadparlamentní. Považovala především za svůj úkol likvidovati poslední zbytky levicového režimu, reprezentovaného vládou Braunovou v Prusku. Nepokoje, které v zemi vypukly po obnově povolení nositi uniformy, a zejména velká srážka v hamburském předměstí při provokativním zájezdu hakenkrajclerů, poskytly vládě záminku k exekutivnímu zakročení proti pruské vládě, která po volbách neměla ovšem již opory v zemském sněmu a úřadovala jen ku vyřizování běžných záležitostí. Vláda říšská obvinila ji z nedostatku schopnosti a snad i dobré vůle udržeti pořádek a bezpečnost, sesadila úřadující ministry a dosadila říšského komisaře, kterážto funkce byla svěřena dosavadnímu essenskému starostovi dru. Brachtovi, blízkému jinak straně středu a vynikajícímu administrativnímu odborníkovi. Převrat shora proveden byl náhle a s veškerou energií za vyhlášení stavu obležení nad Berlínem a provincií braniborskou, který však záhy mohl býti zrušen, poněvadž veřejný klid nebyl porušen. Sociální demokracie, jejíž ministři dali se formálně zatknouti při zbavování funkcí, doporučila sama svému členstvu zachování klidu a použití výhradně hlasovacích lístků k obraně. Agitace komunistická byla potlačena v zárodku. Hitler a národní socialisti považovali vládu Papenovu za přechod k instalaci vlastního režimu a byli ochotni pro jisté údobí ji tolerovat. Posledního července byly provedeny nové obecné volby říšské, aby byl zjištěn pravý stav sil ve veřejném mínění. Očekávalo-li se však od těchto voleb rozhodnutí v politickém zápasu a udání určité nové parlamentní směrnice, pak volby nepřinesly výsledku. Potvrdilo se jen znovu, že národ německý je beznadějně rozeklán ve svých tendencích, které se navzájem paralyzují a právě tím umožňují vládě nedemokratickou, autoritářskou. Volby měly přinést buď vítězství směru Hitlerova, jehož rozmach nesl se za dosažením absolutní většiny odevzdaných hlasů, nebo naopak úspěch stran demokratických, které tímto způsobem minily reagovat proti »junkersko-vojenskému« násilí. Ale po žádné z těchto stránek nedošlo k vyjasnění. Hitler nedosáhl potřebných 51⁰/₁₀, naopak ukázalo se, že meze jeho vzestupu jsou již pevně určeny. Pro národní socialisty bylo odevzdáno zase jen 37²/₁₀ hlasů, jak tento poměr ukázaly již volby předešlé. Na druhé straně sociální demokracie ukázala pevnost svých voličských kádru a odborových organizací, nezaznamenala však pokrok, nýbrž ještě další, třeba již nepatrné ztráty. Z rozhořčení lidových mas proti šlechtické vládě profitovali spíše komunisté, kteří postoupili ze 76 na 89 mandátů. Na levici zpevnila jen strana katolického centra, které prospělo všeobecně cítěné pohoršení nad nevděkem, který stihl obětavě pracujícího kancléře Brüninga. Mimo to ukázalo se, že se sem utíkají jako k jediné pevné opoře trosky demokratů z jiných stran, zničených rozmachem hitlerovství.

Strana demokratická, kdysi velká, scvrkla se na čtyři poslance a také strana lidová, kdysi Stresemannova, dosáhla zastoupení pouze sedmi. Jiné konservativnější strany občanské buď vůbec zmizely nebo se objevují pouze s jedním nebo dvěma zástupci. I velká německo-nacionální strana Hugenbergova klesla na 37 poslanců. V takto složeném říšském sněmu není ovšem většiny, ač teoreticky i takto ještě je levice silnější než pravice. Od komunistů po centrum je zde 324 mandátů, ale poněvadž s komunisty není žádná kombinace možná, je levice v beznadějně menšině proti 285 poslancům pravice. Zde však zase 230 hakenkrajclerů zaujímá naprosto dominantní postavení, ale na parlamentní většinu ani s příbuznými frakcemi nestačí. Princip vlády nadparlamentní, od jakékoli závislosti na stranách odpoutané, byl tím tedy jen potvrzen. Vznikala otázka, jak se utváří poměr takovéhoho parlamentu k vládě, opřené o autoritu říšského presidenta. Výsledek mohl býti jen dvojitý. Buď se parlament novému režimu přizpůsobí a bude jej aspoň dočasně podporovat, nebo dojde k jeho rozpuštění s nedohlednými důsledky pro další vnitropolitický vývoj, ježto vláda netajila se svými úmysly ústavu reformovat. Sněmu podařilo se zvoliti předsednictvo, v jehož čele stál jako představitel největší strany národní socialista Göring. Národní socialisté snažili se pozdvihnout autoritu říšského sněmu, v němž se jim dostalo tak značného zastoupení, a umírnili tudíž značně svůj dosavadní postup. Katolické centrum, uražené tím, jak bylo od vlády odstraněno, jevílo zřetelnou náklonnost dospět k určitému aspoň přípravnému ujednání s největší stranou nového sněmu, které by umožnilo dostati se aspoň do jistého poměru rovnoprávnosti k nové vládě při arbitráži říšského presidenta. Ale již audience nově zvoleného předsednictva sněmu přinesla jasno o tom, že president Hindenburg trvá neochvějně na vládě Papanově jak po stránce programové, tak po stránce osobní. Papan přišel s docela konkrétně vypracovaným plánem na obnovu národního hospodářství a státní administrativy, který byl odbornou kritikou přijat sice s jistými pochybnostmi, ale v celku s nesporným uznáním. Od tohoto plánu slibují si oficiální kruhy oživení výroby a snížení nezaměstnanosti. Dělnictvu zaměstnanému ukládají se tu těžké oběti, což vyvolává rozhodný odpor obou stran socialistických. Sociální demokrati byli však ochotni pustiti se do jednání za účelem zmírnění nejhorších tvrdostí zákona. Zdálo se, že dojde k vyhýbavému jednání v říšském sněmu, když náhle komunistickým výpadem byl dán událostem jiný směr. Národní socialisti přijali výzvu a přidali se k radikální taktice. Vládě byla vyslovena téměř jednomyslně nedůvěra, čemuž kancléř čelil okamžitým předložením rozpouštěcího dekretu. To vedlo k určitému ústavně-právnímu konfliktu, v němž však vláda měla naprostou převahu. Začala nová etapa německých vnitřních dějin. Jak daleko půjde se zpět, bude záviset v podstatě na úspěchu administrativních a hospodářských opatření nového režimu. — Vojenský podklad vlády Papanovy projevil se nejlépe zahraničně-politickým výpadem v otázce německého zbrojení. Vláda vzala si zámínku z nedostatku konkrétních výsledků odzbrojovací konference k formulování docela určitého požadavku získati právo ku stejné výzbroji jako mají státy ostatní. Ukázala, že jí naprosto nezáleží na všeobecném odzbrojení, ale na tom, aby sama mohla si opatřit starou armádu. Obrátila se také přímo na adresu francouzskou, jako by to byla opravdu jen otázka moci. Vláda Herriotova čelila obratně tomuto manévru, přesunujíc znovu odpovědnost a kompetenci na forum ženevské. Anglie a Amerika stojí prozatím stranou, ale není pochyby, že tyto státy si naprosto nepřejí znovu-vyzbrojení Německa, nýbrž budou právě vzhledem k tomuto novému obratu tím důrazněji upozorňovat na nezbytnost všeobecného snížení světové výzbroje.

Rakousku dostalo se za konference lausanneské povolení k vypsání nové půjčky v obnosu 300.000.000 šilinků, garantované opět Společností národů, ovšem za příslušných kontrolních opatření a za nového zdůraznění politických závazků, uložených již v protokolu ze dne 4. října 1922. Ale právě toto opakování protokolu, který vedl k negativnímu rozhodnutí haagského soudu ve věci anchlussové loňského roku, vzbudilo v německo-nacionálních kruzích rakouských bouři odporu proti vládě Dollfussově, která takové »sešněrování« rakouské volnosti přijala. Vláda sama prodělala těžkou krizi při pokusu uplatnění lausanneský protokol a jen ta náhoda, že zemřel starý kancléř Seipel, který

svůj mandát vládní nemohl vykonávat, zabránila při rozhodujícím hlasování tomu, že Dollfuss neoctl se v menšině. Když potom zemřel ještě bývalý kancléř Schober, příslušník opoziční strany velkoněmecké, a byl nahrazen vládním členem Landbundu, s nímž při posledních volbách měli Všeněmci společnou kandidátní listinu, přesunul se poměr sil definitivně ve prospěch křesťanských sociálů a jejich spojenců. Lausanneský protokol mohl pak také býti těsně před rozchodem Národní rady na prázdniny schválen.

Ku konci července byl v Moskvě podepsán pakt o neútočení mezi Ruskem a Polskem, který byl vlastně hotov již o půl roku dříve. K podpisu nedošlo však z ohledu na Rumunsko, které se setkávalo při sjednání podobného paktu s Ruskem s nepřekonatelnou překážkou ve věci Besarabie. Rumuni trvali na zahrnutí besarabského území do integrity, čemuž zase Rusové se chtěli vyhnouti. Konečně Poláci odhodlali se podepsati pakt sami, neboť jim právě v době militarisace Německa velmi záleží na krytí zad na druhé straně a Rusové za konfliktu na dalekém východě mají zájem zcela obdobný. Ratifikace byla však zatím ještě odložena.

Počátkem srpna odstoupila v Jugoslavii vláda Marinkovičova pro chatrný stav zdraví svého předsedy. Jeho nástupce Srškič neznamená však podstatnou změnu režimu, leda utužení dosavadní soustavy pro nezdar pokusů získati opoziční k pozitivnějšímu stanovisku. — V Rumunsku provedeny byly v polovici července nové volby, jež přinesly naprosté vítězství vládě národně-zemědělské. Dosáhla 45% odevzdaných hlasů. V hlavním městě zvítězili liberálové směru Ducova. Předešlá vláda Jorga-Argetoianu dosáhla jen nepatrného zastoupení. Tím byl potvrzen kabinet Vajdy Vojevoda. Jeho úkoly jsou určeny těžkou hospodářskou a finanční situací země.

Ve Španělsku došlo počátkem srpna k pokusu o monarchistický převrat, který však byl zcela nedostatečně připraven a v zárodku potlačen. Určitého významu dodávala mu jen účast generála Sanjurjo, bývalého velitele civilní gardy, který na čas ovládl Sevillu.

V červenci a v srpnu konala se v Ottawě významná hospodářská konference britského imperia, která sice nevedla k vytvoření uzavřeného celku podle koncepce Beaverbrookovy, ale přece jen přinesla značné utužení hospodářských svazků celou řadou preferenčních smluv mezi dominiemi a mateřskou zemí. Zvláštní postavení zaujímal zde delegát svobodného státu irského, který se právě octl s Londýnem v těžkém sporu jednak o poměr ústavní, jednak o placení anuit pozemkové půjčky. Při neústupnosti De Valerově došlo ke skutečné celní válce, poškozující přirozeně obě strany, ale ničící zejména irské zemědělství.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

HENDRIK DE MAN: CESTY TVOŘÍCÍHO SOCIALISMU, Přeložila R. Šternová, Nakl. Orbis, Praha 1932. Politické knihovny řada II., kniha XV. Str. 180, cena 30 Kč.

Po základním díle H. de Mana »Duch socialismu« uvádí k nám čilý nakladatelství Orbis jeho novou knihu. Je velmi blízká knize první hlavně tím, že v ní autor pokračuje v kritice marxismu a ve vyrovnávání se s ním, ale přináší také mnoho nového. Čtenář v ní najde osobitě pojetí socialismu, psychologicky zdůvodněné a filosoficky propracované. Pět kapitol, ve kterých se de Man postupně zabývá filosofickou, kulturní, hospodářskou, politickou a taktickou stránkou socialismu si zaslouží, aby jich politicky myslící člověk nepřešel bez povšimnutí.

Způsobem, jímž zdůvodňuje socialismus, vrací se de Man v podstatě ke Kantovu požadavku lidství, které je samo sobě účelem. Socialistický mravní požadavek nechce vyvozovati jako nějaký zvláštní požadavek třídní, nýbrž jako nárok, který má platnost všeobecně lidskou: »Avšak nárok na to, aby toto osvobození jedné třídy stalo se osvobozením veškerého lidstva, předpokládá, aby cíle a me-